

så at sige fra dag til dag givne oplysninger over bankens forretningsdrift, der må betragtes som det værdifuldeste resultat af forfatterens arbejde. For disse resultater skylder vi Erik Rasmussen stor tak.

*Svend Aage Hansen*¹.

1. Ekspeditionssekretær i Det statistiske Departement.

Holger Gad: Befolknings- og arbejdskraftsproblemer i Dansk Landbrug I. Skrifter fra Aarhus Universitets Økonomiske Institut, nr. 12, 1956. 119 sider.

På grundlag af Det statistiske Departements folketællinger og landbrugstællinger har Holger Gad givet et billede af den udvikling, der er sket i den til det danske landbrug knyttede arbejdskraft siden år 1800.

Store problemer er forbundet med at anvende og sammenligne resultater af folketællinger m. v. indsamlet gennem 150 år, d.v.s. gennem en så lang periode, at alle forudsætninger, herunder også begreber og sprogbrug kan have forskudt sig. Holger Gad er på det rene hermed, men ser i nogen grad bort derfra, idet undersøgelsen ikke prætenderer at give en nøjagtig beskrivelse, men kun et billede i store træk. Dette mål synes at være nået, men man må altså være varsom med at anvende detailresultater udover, hvad forudsætningerne for oplysningernes sammenlignelighed tillader.

I afhandlingen gennemgås — først og fremmest ved et omfattende tabelmateriale — udviklingen i landbrugsbefolkningen og den øvrige befolkning, vandringer, fødselsoverskud og andre befolkningsstatistiske oplysninger. Endvidere udviklingen i antallet af landejendomme, landbrugsbefolkningens sammensætning på selvstændige og medhjælpere samt til- og afgangstal indenfor de forskellige grupper. Der er foretaget særlige beregninger, for så vidt angår den kvindelige arbejdskraft.

Forfatterens originaleste indsats må siges at være beregningerne vedrørende »generationsskiftet« inden for landbruget i forrige århundrede og i dette århundrede. Herved får man et indtryk af, i hvilken alder overgang fra medhjælper til selvstændig landmand finder sted.

Billedet, der tegnes af landbrugsbefolkningens bevægelser siden 1800, er iøvrigt klart nok. Først voksede den langsomt, siden midten af forrige århundrede hurtigt — men dog langsommere end den øvrige befolkning — for siden 1930 at gå tilbage. Tilbagegangen er særlig sket i antallet af unge mandlige og kvindelige medhjælpere.

Udviklingen har medført, at forfatteren må konkludere (side 68), at såfremt det nuværende antal landmænd med egen husstand (ca. 185.000 selvstændige og ca. 55.000 funktionærer og landarbejdere) skal opretholdes, må kun meget få af den nuværende årlige tilgang på ca. 8.000 unge mænd til landbruget vandre til andre erhverv, og — måske endnu mere betydningsfuldt — at den nuværende tilgang af ca. 5.000 unge piger til landbruget pr. år er utilstrækkeligt til rekruttering af det nuværende antal landhusmødre (side 71-72).

Med mindre en ændring i udviklingen finder sted, må man derfor forudse en fortsat nedgang i antallet af selvstændige landbrugsbedrifter, en nedgang, som allerede er begyndt fra 1945 til 1950 (side 25). De første år er det dog ikke sikkert, at der vil fremkomme mange »forladte« ejendomme og øde gårde. En del landbrugsjendomme inddrages hvert år til »anden anvendelse« som byggegrunde, veje m. v. »De store årgange« kan også betyde en lidt større tilgang til landbruget af begge køn; selvom de ikke netop er et landbrugsfænomen (side 68); endelig kunne man vel tænke sig, at landbrugets arbejdskraft blev selvstændige landmænd i en tidligere alder og trak sig senere tilbage (særligt hvis ejendommene blev svære at sælge).

Under alle omstændigheder skulle presset på oprettelsen af nye ejendomme dog formindskes eller forsvinde, med mindre en tilskuds- eller lånepolitik gør det mere

så at sige fra dag til dag givne oplysninger over bankens forretningsdrift, der må betragtes som det værdifuldeste resultat af forfatterens arbejde. For disse resultater skylder vi Erik Rasmussen stor tak.

*Svend Aage Hansen*¹.

1. Ekspeditionssekretær i Det statistiske Departement.

Holger Gad: Befolknings- og arbejdskrafts-problemer i Dansk Landbrug I. Skrifter fra Aarhus Universitets Økonomiske Institut, nr. 12, 1956. 119 sider.

På grundlag af Det statistiske Departements folketællinger og landbrugstællinger har Holger Gad givet et billede af den udvikling, der er sket i den til det danske landbrug knyttede arbejdskraft siden år 1800.

Store problemer er forbundet med at anvende og sammenligne resultater af folketællinger m. v. indsamlet gennem 150 år, d. v. s. gennem en så lang periode, at alle forudsætninger, herunder også begreber og sprogbrug kan have forskudt sig. Holger Gad er på det rene hermed, men ser i nogen grad bort derfra, idet undersøgelsen ikke prætenderer at give en nøjagtig beskrivelse, men kun et billede i store træk. Dette mål synes at være nået, men man må altså være varsom med at anvende detailresultater udover, hvad forudsætningerne for oplysningernes sammenlignelighed tillader.

I afhandlingen gennemgås — først og fremmest ved et omfattende tabelmateriale — udviklingen i landbrugsbefolkningen og den øvrige befolkning, vandringer, fødselsoverskud og andre befolkningsstatistiske oplysninger. Endvidere udviklingen i antallet af landejendomme, landbrugsbefolkningens sammensætning på selvstændige og medhjælpere samt til- og afgangstal indenfor de forskellige grupper. Der er foretaget særlige beregninger, for så vidt angår den kvindelige arbejdskraft.

Forfatterens originaleste indsats må siges at være beregningerne vedrørende »generationsskiftet« inden for landbruget i forrige århundrede og i dette århundrede. Herved får man et indtryk af, i hvilken alder overgang fra medhjælper til selvstændig landmand finder sted.

Billedet, der tegnes af landbrugsbefolkningens bevægelser siden 1800, er iøvrigt klart nok. Først voksede den langsomt, siden midten af forrige århundrede hurtigt — men dog langsommere end den øvrige befolkning — for siden 1930 at gå tilbage. Tilbagegangen er særlig sket i antallet af unge mandlige og kvindelige medhjælpere.

Udviklingen har medført, at forfatteren må konkludere (side 68), at såfremt det nuværende antal landmænd med egen husstand (ca. 185.000 selvstændige og ca. 55.000 funktionærer og landarbejdere) skal opretholdes, må kun meget få af den nuværende årlige tilgang på ca. 8.000 unge mænd til landbruget vandre til andre erhverv, og — måske endnu mere betydningsfuldt — at den nuværende tilgang af ca. 5.000 unge piger til landbruget pr. år er utilstrækkeligt til rekruttering af det nuværende antal landhusmødre (side 71-72).

Med mindre en ændring i udviklingen finder sted, må man derfor forudse en fortsat nedgang i antallet af selvstændige landbrugsbedrifter, en nedgang, som allerede er begyndt fra 1945 til 1950 (side 25). De første år er det dog ikke sikkert, at der vil fremkomme mange »forladte« ejendomme og øde gårde. En del landbrugs-ejendomme inddrages hvert år til »anden anvendelse« som byggegrunde, veje m. v. »De store årgange« kan også betyde en lidt større tilgang til landbruget af begge køn; selvom de ikke netop er et landbrugsfænomen (side 68); endelig kunne man vel tænke sig, at landbrugets arbejdskraft blev selvstændige landmænd i en tidligere alder og trak sig senere tilbage (særligt hvis ejendommene blev svære at sælge).

Under alle omstændigheder skulle presset på oprettelsen af nye ejendomme dog formindskes eller forsvinde, med mindre en tilskuds- eller lånepolitik gør det mere

fordelagtigt at oprette en ny ejendom end at overtage en ældre. Det er ikke muligt her at tage stilling til dette. Det skal blot bemærkes, at den nuværende landbrugspolitik med hensyn til udstyknings- og landvindingslove m. v. er blevet til i en tid, da landbrugsbefolkningen var ret stærkt stigende. Den nuværende befolkningsudvikling kan om få år gøre helt andre problemer aktuelle.

Bogen er 1. del af et større arbejde, hvis 2. og 3. del forf. har forsvaret for den økonomiske doktorgrad ved Århus Universitet.¹

Kirsten Rudfeld².

1. Referat af den første officielle opponents indlæg ved handlingen bringes i næste nr. af tidsskr.

2. Fuldmægtig i Socialministeriet.

Ernst Lykke Jensen: Repræsentative undersøgelser teori og metode. I. Simpel tilfældig udvælgelse. Universitetets statistiske Institut, København 1957, 273 sider.

I de senere år har der været rig grøde i litteraturen om repræsentative undersøgelser, og de, der blot følger en lille smule med i moderne teoretisk statistik, vil tydeligt have fået fornemmelsen af, hvilken central plads ikke mindst teorien om simpel tilfældig udvælgelse har fået.

Det foreliggende kompendium, der som første del af et større værk alene omfatter simpel tilfældig udvælgelse, er den første virkelige indsats på området her i landet. Kompendiet er blevet et vægtigt arbejde, som giver en både udtømmende og systematisk behandling særlig af emnets teoretiske side. Det er forfattet af Lykke Jensen på grundlag af en forelæsningsrække af professor, dr. phil. A. Hald i 1954—55 for specialstuderende under det statsvidenskabelige fakultet, og tænkes i fremtiden benyttet som lærebog for de specialstuderende. Et af bogens aktiver er de mange konkrete eksempler, udarbejdet af sekretær, cand. polit. Erling Jørgensen, som Lykke Jensen siger i forordet: »på dygtig og selvstændig måde.«

Bogen falder i tre hovedafsnit: 1. De praktiske problemer i forbindelse med afgrænsning af undersøgelsens formål og genstand. 2. De praktiske problemer i forbindelse med eliminering af fejlkilder ved indsamling og bearbejdelse. 3. De mere teoretisk betonedede problemer i forbindelse med valg af udvælgelsesmetoder og udledning af skøn over de søgte størrelser under hensyn til, at den tilfældige — men uundgåelige — variation ønskes så lille som muligt.

De to første problemkredse er behandlet i nogle indledende kapitler; men da disse emner vel ikke indeholder så megen »statistikens teori«, har Lykke Jensen kun draget hovedsynspunkterne frem og iøvrigt henvist til den eksisterende righoldige litteratur herom.

Selvom bogen behandler simpel tilfældig udvælgelse; har det naturligvis ikke kunnet undgås, at der siges et par ord om den bevidste udvælgelses metode. I tidligere tid var denne metode højt estimeret takket være Adolph Jensen og andre og har da også været en del benyttet her i landet.

Mod den bevidste udvælgelse fremhæves det — og med rette — at man kun har garanti for, at stikprøven er repræsentativ for kontrolkendetegnene, medens man derimod for de kendetegn, hvis fordeling er ukendt, og som ønskes belyst, kun kan *håbe* på repræsentativitet. Yderligere understreges det, at sandsynlighedsregningen ikke kan bringes i anvendelse til angivelse af usikkerheden på resultatet. Hvad der gælder den bevidste udvælgelse, gælder også, hvad jeg vil kalde en særlig form for bevidst udvælgelse, nemlig kvotametoden. Nu brydes staven dog ikke fuldstændig over disse metoder — hvoraf kvotemetoden jo har udstrakt anvendelse — det siges nemlig på side 17:

»De foregående betragtninger må ikke opfattes således, at de omtalte og andre metoder, f. eks. anvendelse af et bekvemt udvalg, er værdiløse og aldrig har givet nyttige resultater. De indeholder mange af de elementer, som må inddrages i over-